

Toruń, 11.09.2023 r.

Prof. dr hab. Aldona Glińska-Neweś

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Jacka Jakubczaka
pt.: *Bariery kulturowe wejścia polskich przedsiębiorstw
na rynek Chińskiej Republiki Ludowej*
napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Anny Rakowskiej
i promotorki pomocniczej dr Doroty Chmielewskiej-Muciek
na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie**

1. Informacje formalne

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Jacka Jakubczaka została mi powierzona decyzją Rady Naukowej Instytutu Nauk o Zarządzaniu i Jakości Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w dniu 13.07.2023 r., o czym zostałam poinformowana pismem Dyrektora Instytutu, dr hab. prof. UMCS, Radosława Męcika, z dnia 20.07.2023 r.

Podstawą oceny rozprawy jest art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668 z późn. zm.), który stanowi, że

- 1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.*
- 2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne.*

Maszynopis pracy obejmuje 299 stron, w tym: 9 stron wstępu, pięć rozdziałów liczących odpowiednio 40, 40, 53, 17 i 76 stron, 7 stron zakończenia, spisy literatury, tabel i rysunków oraz załączniki.

Rozprawa doktorska mgr Jacka Jakubczaka została przygotowana zgodnie ze standardami dotyczącymi prezentacji prac naukowo-badawczych, tzn. opisano w niej stan wiedzy w zakresie przedmiotowym pracy, metodykę przeprowadzonych badań empirycznych, prezentację wyników badań oraz ich podsumowanie. Praca powstała w oparciu o liczną, prawidłowo dobraną i wykorzystaną literaturę (łącznie 313 publikacji naukowych, źródła internetowe i raporty) oraz wyniki badań empirycznych zrealizowanych przez Autora. Od strony redakcyjnej rozprawa przygotowana jest starannie.

2. Ocena podjętego problemu badawczego

Doktorant podjął się w swojej dysertacji rozwiązania problemu badawczego dotyczącego barier wejścia przedsiębiorstwa na rynek zagraniczny, przy czym kontekstem prowadzonych analiz było wejście przedsiębiorstw polskich na rynek chiński. Uwaga Autora skoncentrowała się na barierach kulturowych, stąd też oceniana praca lokuje się zarówno w subdyscyplinie zarządzania strategicznego, jak i zarządzania międzykulturowego. Bez wątplenia problem podjęty w rozprawie doktorskiej mgr Jacka Jakubczaka mieści się w dyscyplinie nauk o zarządzaniu i jakości, w której to Doktorant ubiega się o nadanie stopnia naukowego doktora.

W odniesieniu do podjętego problemu badawczego, Autor sformułował pytanie „jakie są związki pomiędzy chińską kulturą biznesową a wynikiem wejścia polskich przedsiębiorstw na rynek Chińskiej Republiki Ludowej” (s. 10). Pytanie to zostało zoperacjonalizowane w postaci czterech pytań szczegółowych, których nie ma potrzeby przytaczać w tym miejscu. Moja jedyna wątpliwość dotyczy tego, czy nie należałoby w sformułowaniach wspomnianych pytań uściślić, że dotyczą one sytuacji przedsiębiorstw polskich; przykładowo, określenie tego, które bariery kulturowe są kluczowe przy wejściu na rynek chiński wydaje się być uzależnione od tego skąd pochodzi „wchodzący” na ten rynek. Kwestia ta będzie interesującym tematem do dyskusji w trakcie obrony niniejszego doktoratu.

Odpowiedź na postawione pytania badawcze miała w zamyśle Autora zrealizować cel główny w postaci „stworzenia modelu kulturowych barier wejścia polskich przedsiębiorstw na rynek Chińskiej Republiki Ludowej” (s. 11), który także został zoperacjonalizowany, w tym przypadku w formie pięciu celów szczegółowych.

Sformułowane przez Doktoranta cele i pytania badawcze są pochodną zidentyfikowanej przez Niego luki badawczej, w postaci braku badań dotyczących wpływu barier kulturowych na ekspansję polskich przedsiębiorstw na rynku chińskim. Uzasadnienie

potrzeby badań naukowych w tym zakresie dokonane przez Autora jest zbyt lapidarne. O ile z pewnością analiza barier, przed jakimi stoją polskie przedsiębiorstwa wchodzące na rynek ChRL ma ważny wymiar użyteczny i odpowiada na potrzeby praktyki gospodarczej, niejasne (po lekturze dysertacji) jest to, co przeprowadzone badanie pozwoli wyjaśnić jeśli chodzi o procesy związane z wchodzeniem przedsiębiorstw na rynki zagraniczne. Innymi słowy, zabrakło mi wyjaśnienia przez Doktoranta, dlaczego kontekst polskich przedsiębiorstw wchodzących na rynek chiński jest ważny z punktu widzenia naukowego wyjaśnienia badanych zjawisk (być może byłoby to wyjaśnienie barier stojących przed przedsiębiorstwami pochodzącymi z krajów o podobnej kulturze lub historii jak Polska lub wyjaśnienie jak dystans kulturowy o wielkości i rodzaju takim, jak między Polską i Chinami może wpływać na powodzenie strategii międzynarodowych; niemniej są to tylko moje intuicyjne przypuszczenia, niepoparte uzasadnieniem przez Autora pracy).

Pomimo wyżej opisanych wątpliwości, uważam problem badawczy podjęty przez Jacka Jakubczaka za ważny i interesujący poznawczo. Potrzeba badań dotyczących zarządzania międzykulturowego nie traci na aktualności; nawet można pokusić się o tezę, że obecna sytuacja międzynarodowa i szereg wydarzeń politycznych, społecznych i gospodarczych zachodzących we współczesnym świecie sprawiają, że problem rozumienia różnic kulturowych i ich wpływu na przedsięwzięcia gospodarcze (i nie tylko na nie) nabiera coraz większego znaczenia. Dlatego też podsumowując tę część oceny, stwierdzam, że mgr Jacek Jakubczak w swojej rozprawie podjął się rozwiązania oryginalnego problemu badawczego, którego ważność, aktualność oraz potencjał wniesienia wkładu w rozwój nauk o zarządzaniu i jakości nie budzi wątpliwości.

3. Wiedza teoretyczna i umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Kandydata

Recenzowana rozprawa doktorska została przygotowana w oparciu o bardzo bogatą literaturę przedmiotu, wzbogaconą raportami z innych badań oraz źródłami internetowymi. Doktorant skupił swoją uwagę na kwintesencji postawionego problemu badawczego, tzn. dokonał przeglądu stanu wiedzy w zakresie funkcjonowania gospodarki chińskiej, problemów związanych z inwestycjami polskich przedsiębiorstw w zakresie wejścia na rynek chiński, znaczenia barier kulturowych w internacjonalizacji przedsiębiorstw oraz charakterystyki chińskiej kultury biznesu. Uważam, że podstawy teoretyczne przeprowadzonego badania własnego zostały przedstawione satysfakcjonująco i bardzo dobrze, że Autor nie uległ pokusie zaprezentowania szerszego kontekstu rozważań. Sądzę natomiast, że warto było

rozważyć rozpoczęcie rozważań od kultury narodowej, w tym kultury chińskiej. Pozwoliłoby to uzyskać większą zrozumiałość rozważań prowadzonych w rozdziałach opisujących gospodarkę chińską i bariery wejścia na ten rynek. W obecnym kształcie pracy we wspomnianych rozdziałach pojawiają się pojęcia z zakresu zarządzania międzykulturowego (np. kultury indywidualistyczne, s. 94), które potencjalnie mogą być niezrozumiałe dla czytelnika nie znającego teoretycznych modeli wymiarów kulturowych. Podobnie, w opisie barier kulturowych wejścia na rynek chiński pojawiają się odniesienia do elementów kultury chińskiej (np. jedno z fundamentalnych pojęć w tym zakresie, czyli *guanxi*), które zostają wyjaśnione w pełni dopiero w kolejnym (trzecim) rozdziale. Nadanie nieco innej struktury prezentacji treści pozwoliłoby też, być może, uniknąć drobnych niekonsekwencji w prezentacji barier wejścia na rynek chiński. Mam tu na myśli to, że w przyjętej przez Autora konwencji bariery wejścia zostały podzielone na pozakulturowe (m.in. związane z dystrybucją, zarządzaniem przedsiębiorstwem, lokalną konkurencją) i kulturowe, podczas gdy w obu kategoriach omawiane są kwestie, które można wiązać z kulturą (np. problem zaufania, s. 71). Nie jest to jednakże problem dużego kalibru.

Rozważania prowadzone przez Autora są interesujące i czyta się je bardzo dobrze. również za sprawą dobrego stylistycznie języka. Szkoda, że przytaczane przez Niego przykłady nie zostały rozwinięte tak, by wyjaśnić w pełni zaistniałe problemy kulturowe. Na przykład, na s. 93 wspomniana jest porażka kampanii reklamowej Dolce & Gabbana uznanej za obraźliwą; nie znam tego przypadku, a chętnie dowiedziałabym się na czym polegał popełniony błąd.

Jak wspomniałam wcześniej, Autor przyjmuje, że brak badań na temat kulturowych barier wejścia polskich przedsiębiorstw na rynek chińskich jest luką badawczą, nie wyjaśniając w jaki sposób kontekst polskich przedsiębiorstw może przyczynić się do wyjaśnienia zjawisk internacjonalizacji. Wydaje się to uzasadniać brak zamieszczenia w pracy rozważań na temat specyfiki polskiej kultury biznesowej. Ich przeprowadzenie umożliwiłoby pełniejszą dyskusję uzyskanych wyników badań.

Podobnie, brak badań dotyczących kulturowych barier wejścia przedsiębiorstw polskich na rynek chiński został potraktowany przez Doktoranta jako uzasadnienie słuszności przeprowadzenia badania empirycznego w paradygmacie teorii ugruntowanej. Nie zaprzeczając w pełni takiemu stanowisku, uważam, że określenie zrealizowanego projektu badawczego jako zgodnego z teorią ugruntowaną jest dyskusyjne. Dyskusyjność ta wynika z faktu, że istnieją badania dotyczące barier kulturowych internacjonalizacji przedsiębiorstw, a także badania dotyczące tych barier na rynku chińskim. Doktorant, o czym pisałam wyżej,

wykazał się znajomością stanu wiedzy w tym zakresie i przystępując do badania wykorzystał tę znajomość w jego zaprojektowaniu (o czym świadczy chociażby treść zadawanych rozmówcom pytań). Oznacza to, że nie przystąpił do badania bez wstępnych założeń, co zakłada istota teorii ugruntowanej. Trudno się zgodzić, w kontekście zaprezentowanego w pracy stanu wiedzy na temat chińskiej kultury biznesu, że istnieje „konieczność stworzenia nowej teorii” (s. 156). Również w analizie pozyskanego materiału empirycznego widoczne jest zastosowanie teoretycznych modeli i ujęć, znanych przez Doktoranta przed przystąpieniem do badania. Mam tu na myśli m.in. odniesienie się do istotnych elementów chińskiej kultury, takich jak *guanxi*, *mianzi* i *ganqing*, których pojawienie się w wynikach badania było nieuniknione, a jednocześnie poddaje w wątpliwość słusność określania przeprowadzonego badania jako zgodnego z teorią ugruntowaną.

Na pozytywną ocenę zasługują starania Autora w zakresie nadania rygoru metodologicznego przeprowadzonemu badaniu jakościowemu i analizie uzyskanych danych oraz wyjaśnienia podejmowanych kroków badawczych (z zastrzeżeniem, że niekonieczne było tak obszerne opisywanie teoretycznych podstaw paradygmatów metodologicznych). Jako podstawę analizy danych Doktorant wybrał model „6C” (*causes, context, covariances, contingencies, consequences, conditions*). Jest to dobry wybór, chociaż uważam, że do interpretacji poszczególnych komponentów 6C można było podejść w bardziej elastyczny sposób. Mam tu na myśli przede wszystkim operowanie pojęciami „kowariancji”, „ewentualności” i „warunków”. Kowariancja w języku polskim odnosi się do miary statystycznej, zatem warto było poszukać innego określenia. Z kolei istota „ewentualności” i „warunków” w ujęciu zastosowanego modelu kodowania wskazuje, że odnoszą się one, odpowiednio, do moderatorów i mediatorów analizowanych zależności. Gdyby Autor w taki sposób podszedł do określenia elementów tworzonego przez siebie modelu, byłby on gotową propozycją do przetestowania w badaniach ilościowych.

Wyniki zrealizowanego badania empirycznego zostały dobrze zaprezentowane. Autor korzysta w dużym zakresie ze zgromadzonego materiału, ilustrując swoją analizę cytatami z wypowiedzi rozmówców, dzięki czemu tekst stał się barwny i interesująco się go czyta. Istotną wadą pracy jest natomiast brak głębszej dyskusji naukowej uzyskanych rezultatów. Mogę jedynie się domyślać, że wynika to z głębokiego przekonania Doktoranta o lokowaniu się w paradygmacie teorii ugruntowanej, czyli tworzenia całkowicie nowej teorii. Jednakże, jak pisałam wcześniej, bogaty stan wiedzy na temat barier internacjonalizacji, a także barier stwarzanych przez kulturę chińską, powinien skłonić Autora do skonfrontowania wyników własnego badania z badaniami innych autorów.

Reasumując tę część recenzji, niezależnie od zgłoszonych uwag, stwierdzam, że oceniana praca prezentuje kompetencje Doktoranta w zakresie posługiwania się wiedzą teoretyczną w zakresie Jego zainteresowań badawczych oraz dowodzi kompetencji w zakresie samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

4. Konkluzja

Uwzględniając wszystkie powyższe uwagi, opinie i oceny stwierdzam, że rozprawa mgr Jacka Jakubczaka spełnia wymogi stawiane pracy doktorskiej, określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668 z późn. zm.), tzn. rozprawa ta przedstawia oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a także prezentuje wiedzę teoretyczną Kandydata oraz Jego umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W związku z powyższym, z pełnym przekonaniem stawiam **wniosek o dopuszczenie** mgr Jacka Jakubczaka do obrony. Ponadto, biorąc pod uwagę wyjątkową rzetelność przeprowadzonego procesu badawczego, składam **wniosek o wyróżnienie pracy** nagrodą zgodną z przyjętymi w Uniwersytecie procedurami.

